

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра правоохоронної діяльності та поліціїстики
Факультет № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни **«ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ»** обов'язкових
компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність

**за темою «Поліцейська діяльність як складова правоохоронної функції
держави»**

Харків 2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 року №7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 року №7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 року №7

Розглянуто на засіданні кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Протокол від 18.08.2023 року №8.

Розробники:

1. Доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики, кандидат юридичних наук, доцент Голуб Микола Володимирович.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Казанчук І.Д.
2. Проректор з науково-педагогічної роботи ДБТУ, доктор економічних наук, кандидат юридичних наук, доцент Микитась А.В.

План лекції

1. Поняття та основні аспекти управління у сфері діяльності поліції.
2. Предмет та система курсу «Поліцейська діяльність».
3. Завдання курсу «Поліцейська діяльність», співвідношення та взаємозв'язок курсу з іншими навчальними дисциплінами.
4. Сутність та ознаки правоохоронної функції держави.
5. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.
6. Форми реалізації правоохоронної функції держави.

Література:

Основна:

1. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.
3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: загальна частина: навч. посібник / Кол. авт.; // за загал. редакцією д-ра юрид. наук, проф., С.М. Алфьорова. – Дніпропетровськ : 2014. – 216 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Навчальний посібник / за заг. ред. Моїсєєва Є.М. / Сущенко В.Д., Олефір В.І., Константінов С.Ф. та ін. – К.: КНТ, 2008.– 264 с.
5. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Мукоїда Р.В., Любчик В.Б., Пишна А.Г., Берендєєва А.І., Афонін Д.С. / за ред. Корнієнка М.В. Одеса: ОДУВС, 2021. 349 с.

Додаткова:

1. Дисциплінарний статут Національної поліції України: закон України від 15.03.2018 №2337- VIII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Про Національну поліцію: закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Про безоплатну правову допомогу: закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
5. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-п>.
6. Про охоронну діяльність: закон України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>.
7. Про джерела фінансування органів державної влади: закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/783-14>.
8. Про затвердження Положення про Національну поліцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248607704>.
9. Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів

Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ: постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 834. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/834-2015-%D0%BF>.

10. Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності: постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 937. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248634004>.

11. Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності: постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1993 № 615. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615-93-%D0%BF>.

12. Про затвердження Положення про Департамент поліції охорони: наказ Національної поліції України від 06.11.2015 № 43.

13. Про дорожній рух: закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>.

14. Положення Про патрульну службу: наказ МВС України від 02.07.2015 № 796.

15. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон України від 22 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України.– 2005.– № 52.–Ст.565.

16. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі: Наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395.

17. Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ Міністерства внутрішніх справ України 06.11.2015 № 1376. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>.

18. Інструкція з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 URL № 440. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17/conv>.

19. Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 № 650. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17/conv>.

20. Про затвердження порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

Текст лекції

1. Поняття та основні аспекти управління у сфері діяльності поліції.

Процеси управління мають місце там, де відбувається спільна діяльність людей для досягнення певних цілей. В найзагальнішому вигляді управління можна визначити як комплекс необхідних засобів впливу на групу, суспільство або його окремі ланки з метою їх упорядкування, збереження якісної специфіки, удосконалення і розвитку. Методологічне визначення цієї галузі правової системи пов'язане із соціальним явищем, яке одержало в Древньому Римі позначення латинським терміном «*administratio*».

У самому широкому змісті управління означає керівництво чим-небудь (або ким-небудь). Однак обмежитися такою констатацією недостатньо. Варто розкрити зміст цього керівництва, його функціональне призначення. З погляду кібернетики – науки про управління – можна зробити наступні висновки:

- управління є функцією організованих систем різної природи (біологічних, технічних, соціальних), яка забезпечує їх цілісність, досягнення завдань, що стоять перед ними, збереження структури, підтримку належного режиму діяльності.
- управління служить інтересам взаємодії складових елементів тієї чи іншої системи;
- управління – внутрішня якість цілісної системи, основними елементами якої є суб'єкт (керуючий елемент) і об'єкт (керований елемент), які постійно взаємодіють на засадах самоорганізації (самоврядування);
- управління припускає не тільки внутрішню взаємодію складових елементів системи. Існує безліч взаємодіючих цілісних систем різного ієрархічного рівня, що припускає здійснення управлінських функцій як внутрішньосистемного, так і міжсистемного характеру. В останньому випадку система вищого порядку виступає в ролі суб'єкта управління стосовно системи нижчого порядку, яка є в межах взаємодії між ними об'єктом управління;
- управління за своєю суттю зводиться до цілеспрямованого керуючого впливу суб'єкта на об'єкт, змістом якого є упорядкування системи, забезпечення її функціонування в повній відповідності з закономірностями її існування і розвитку;
- управління реальне тоді, коли в наявності відоме підпорядкування об'єкта суб'єкту управління, керованого елемента системи – її керуючому елементу. Отже, керуючий вплив – прерогатива суб'єкта управління.

В управлінні існують три основні види, відповідно до яких існують особливості управлінської діяльності:

– *управління в технічних системах* (нежива природа, технічне управління), де суб'єкт управління може бути живим або неживим, хоча мозковий центр обов'язково представлений людиною;

– *управління в біологічних системах* (жива природа, біологічне управління) також має природні засади і полягає у використанні людиною властивостей живого в напрямі узгодження біологічних можливостей людини з його соціальними можливостями, його «другої природи» – цивілізації;

– *управління в соціальних системах* (управління в суспільстві, соціальне управління), яке здійснюється в системі «суб'єкт – об'єкт», де перший елемент є представником другого, його об'єктивно чи суб'єктивно делегованою частиною. Управління діяльністю людських колективів практично безмежне, оскільки стосується людства як самокерованої системи, усіх форм його організації, в усіх сферах суспільного життя, життєдіяльності у першу чергу. Структурно це самоуправління здійснюється в межах певного суспільного утворення, соціальних структур суспільства, націй, діяльних колективів, сім'ї, людини. І в кожному з них присутні суб'єктивно-об'єктивні відносини, навіть на рівні людини, самоуправління якої теж системне: суб'єктом управління тут є мозок, об'єкт – біологічна організація людини, яка є відтворенням її природного існування, з постійним соціально-інформативним насиченням.

Всі три види управління пов'язані між собою.

Поділ управління відбувається і за *сферами суспільного життя*: управління матеріальним виробництвом, духовним виробництвом, споживанням, які, у свою чергу, мають складну управлінську структуру.

Такі основні риси, що характеризують загальне поняття управління. Вони цілком прийнятні і для розуміння управління в соціальній (суспільної) сфері, де в ролі суб'єктів і об'єктів управління виступають люди і їх різні об'єднання (наприклад, держава, суспільство, територіальні утворення, суспільні об'єднання, виробничі і невиробничі об'єкти, родина і т. ін.).

Звичайно, при цьому враховуються особливості соціальної сфери, найважливішим з яких є те, що управлінські зв'язки реалізуються через відносини людей. Суспільство являє собою цілісний організм зі складною структурою, з різного роду індивідуальними проявами, так само як і з функціями загального характеру. Звідси потреба у вираженні загального зв'язку – єдності соціальних процесів, яка знаходить своє вираження в здійсненні соціального управління. Останнє є однією з провідних умов нормального функціонування і розвитку суспільства.

Соціальне управління як атрибут громадського життя виражається в *ознаках*, визначених загальними рисами, властивими управлінню як науковій категорії, а також

особливостями організації громадського життя. Найбільш істотне значення мають наступні з них.

По-перше, соціальне управління є тільки там, де має місце спільна діяльність людей. Сама по собі такого роду діяльність (виробнича або інша) ще не в змозі забезпечити необхідну взаємодію її учасників, безперебійне й ефективне виконання загальних завдань, які стоять перед ними, досягнення загальних цілей. Управління організує людей саме для спільної діяльності у визначені колективи й організаційно їх оформляє.

По-друге, соціальне управління своїм головним призначенням має вплив, який упорядковує, на учасників спільної діяльності, що додає взаємодії людей організованості. При цьому забезпечується погодженість індивідуальних дій учасників спільної діяльності, а також виконуються загальні функції, необхідні для регулювання такої діяльності і прямо впливають з її природи (наприклад, планування, координація, контроль тощо).

По-третє, соціальне управління має як головний об'єкт впливу – поведінка (дії) учасників спільної діяльності, їхні взаємини. Це – категорії свідомого-вольового характеру, у яких опосередковується керівництво поведінкою людей.

По-четверте, соціальне управління, виступаючи в ролі регулятора поведінки людей, досягає цієї мети в межах суспільних зв'язків, що є по суті управлінськими відносинами. Виникають вони, насамперед, між суб'єктом і об'єктом у зв'язку з практичною реалізацією функцій соціального управління.

По-п'яте, соціальне управління базується на визначеній співвідпорядкованості волі людей – учасників управлінських відносин, тому що їхні відносини мають свідоме-вольове опосередкування. Воля керуючих пріоритетна стосовно волі керованих. Звідси – владність соціального управління, це означає, що суб'єкт управління формує і реалізує «пануючу волю», а об'єкт підкоряється їй. Так виражається владно-вольовий момент соціального управління.

Отже, влада є специфічним засобом, який забезпечує підпорядкування волі керованих волі керуючих. Так відбувається вольове регулювання поведінки людей, а в умовах державної організації громадського життя забезпечується необхідне втручання державної влади в соціальні відносини.

По-шосте, соціальне управління має потребу в особливому механізмі його реалізації, що уособлюють суб'єкти управління. У ролі таких виступає визначена група людей, організаційно оформлена у вигляді відповідних органів управління (суспільних або державних), або ж окремі, уповноважені на це особи. Їх діяльність, яка має специфічне призначення й особливі форми вираження, є управлінською.

Управління, що розуміється в соціальному змісті, різноманітне. У самому широкому змісті воно може розумітися як механізм організації суспільних зв'язків. У подібному змісті можна говорити про те, що його завдання і функції практично виконують всі державні органи, незалежно від їх конкретного призначення, а також суспільні об'єднання. Елементом системи соціального управління є також і місцеве самоврядування. Як об'єкт управління тут виступає все суспільство в цілому, всі варіанти суспільних зв'язків, що розвиваються в ньому.

Соціальне управління має і спеціальний зміст. У цьому варіанті його звичайно характеризують як державне управління, під яким розуміється специфічний вид державної діяльності, відмінний від її інших проявів (наприклад, законодавча, судова, прокурорська діяльність), а також від управлінської діяльності суспільних об'єднань та інших недержавних формувань (трудові колективи, комерційні структури і т. ін.). Державне управління – різновид соціального управління, з функціонуванням якого традиційно пов'язане формування особливої правової галузі, а саме – адміністративного права.

У сфері соціального управління можна розглядати управління суспільством, управління в громадських організаціях, управління виробництвом. Окремо відбувається управління так званими невиробничими видами діяльності: військовою справою, політичною діяльністю, медициною та видами робіт, які мають функціональне призначення (суд, прокуратура, міліція тощо).

Управління в органах внутрішніх справ – різновид державного управління, яке повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб органів внутрішніх справ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у сфері внутрішніх справ держави.

Перелічити всі об'єкти управління неможливо, але й вищеперерахованого здається досить, або зрозуміти, що поділ управління за сферами суспільного життя має на меті врахувати специфіку кожного об'єкту управління, встановити його самоуправлінський потенціал, внутрішні можливості і зовнішні чинники функціонування в системі певних об'єктів, без яких його життя неможливе.

Управління притаманне самокерованим системам. Такими є системи, яким властиві процеси управління. Оскільки функціонування таких систем здійснюється в умовах безперервних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, завдання управління органів внутрішніх справ полягає в тому, щоб якомога доцільніше реагувати на ці зміни, що своєчасно забезпечуються перебудовою структури системи у відповідності з притаманними їй закономірностями і тенденціями. Це є управління у загальному вигляді. Воно ще й здійснюється за допомогою механізмів, які розташовані в самій системі, тому управління

виступає тут як самоуправління, що створює в ній дві підсистеми: підсистема, яка керує і якою керують.

Органи внутрішніх справ існують у тісній єдності із зовнішнім оточенням, яке грає велику роль в їх житті, тому що служить джерелом ресурсів, необхідних для підтримки діяльності і подальшого розвитку. Вони отримують людські та інші ресурси, інформацію, матеріальні цінності із зовнішнього середовища, перетворюють їх у певні послуги та передають у зовнішнє середовище, тобто знаходяться у процесі постійного обміну із зовнішнім середовищем, забезпечуючи тим самим здатність свого існування та розвитку.

Зовнішнє середовище суттєво впливає на будь-яку організацію та визначає свої вимоги, тому керівництво повинне враховувати це у своїй роботі та гнучко реагувати. Це середовище не може бути постійним, воно весь час змінюється: або повільно, або різко і непередбачено. Зовнішнє середовище різнобічно впливає на ОВС. Це може проявлятися в різних формах, надаючи сприятливі умови та можливість для ефективного функціонування або створюючи погрози для його існування. Зовнішнє середовище численне за своїм складом. Воно включає велику кількість компонентів, які здійснюють різний за ступенем, характером та періодичністю вплив на ОВС: правовий, економічний, політичний, соціальний тощо.

Будь-яка спільна діяльність людей – виробництво чи дозвілля, політика чи освіта, охорона правопорядку в державі чи захист прав і свобод окремого громадянина – викликає необхідність погодження, координації, упорядкування і цілеспрямовання індивідуальних та групових зусиль і волі, тобто відповідного управління. У ході історичного розвитку суспільства і виробництва, при ускладненні економічних, політичних та соціальних умов життя людей, актуальність чіткого, наукового управління суспільством зростає. Без системи управління людське суспільство неможливе, як неможливе воно без матеріального виробництва. Коли порушується управління в суспільстві, виникають кризові явища, які проявляються в занепаді виробництва, падінні духовності й моральності, зростанні злочинності.

Для характеристики управління необхідно визначитися в таких вихідних поняттях, як: *«об'єкт управління»*, *«суб'єкт управління»*, *«управлінський процес»*, *«управлінська взаємодія»*, *«управлінські відносини»*, *«мета управління»*, *«функції управління»*, *«принципи управління»*, *«система управління»*, *«механізм управління»* тощо.

Об'єкт управління – це те, на що спрямований свідомий, планомірний, організований, систематичний вплив *суб'єкта управління*. Метою такого впливу є спрямування об'єкта по шляху певного розвитку, надання йому стану впорядкованості, якісного визначення, відповідності певним вимогам чи ознакам. Об'єкт управління можна розглядати в двох

аспектах: *елементно-структурному* – як сукупність людей (персонально), виробничих, галузевих утворень і груп, а також *функціональному* – як діяльність, поведінку індивідів і конкретних груп людей.

Через управління люди, об'єднані в групи та організації, впливають на суспільне виробництво, політичну систему, установи культури, науки, освіти, виховання і цим забезпечують узгодження різноманітних інтересів на рівнях держави, регіону, професійних і галузевих груп, міжособистісних взаємин тощо, організують сумісну діяльність, досягаючи намічених цілей, загальних результатів. Таким чином, управління надає стійкості, стабільності об'єкту, підтримує якісну специфіку, необхідну спрямованість його розвитку. Об'єкт управління, тобто той, ким керують, – це, передусім, колектив працівників організації чи підприємства, а в органах внутрішніх справ об'єктом управління є також матеріальні, фінансові та трудові ресурси.

Суб'єкт управління – це структурно окреслені спільноти людей з органами управління, які формуються ними, та керівним складом (на персональному рівні), наділеним управлінськими функціями, який здійснює управлінську діяльність. Суб'єкт і об'єкт управління, їх окремі компоненти вступають у взаємостосунки з питань організації всіх сторін життєдіяльності установи чи підприємства. Ці взаємостосунки утворюють таким чином *систему управління*. Між суб'єктом і об'єктом управління встановлюється зв'язок прямий (директива, наказ, розпорядження) і зворотний (доповідь, звіт, інформація про виконання).

Характеризуючи найзагальніші особливості *процесу управління*, слід, по-перше, відзначити, що управління в суспільстві – це управління людьми за допомогою людей. Тому врахування потреб, інтересів, ідеалів людей в будь-якій галузі суспільного життя – економіці, політиці, соціальній сфері, культурі – найважливіший критерій управління, яке здійснюється державою.

По-друге, розглядаючи зміст управління, необхідно виділити свідомий вплив на різні об'єднання людей для координації, узгодження, організації їх діяльності, оптимізації вирішення управлінських завдань. Оволодіння механізмом впливу на об'єднання людей, їх поведінку – основний шлях до зростання компетентності і професіоналізму в управлінні.

Дослідження першої відзначеної особливості процесу управління – людини (чи групи), яка виступає в ролі суб'єкта управлінського впливу на об'єкт, – дозволяє трактувати управління як специфічний вид діяльності повноважних, відповідальних, наділених владою і правами органів та осіб, покликаних привести процеси та явища, що протікають у суспільстві, у відповідність з інтересами та потребами суспільних груп, вимогами конкретної ситуації за допомогою управлінського впливу.

Розкриття цієї особливості дозволяє виявити складність організаційної *структури управління*, яка включає сукупність організаційно оформлених груп людей, поєднаних відповідними зв'язками та управлінськими відносинами. Ці зв'язки й відносини проявляються, як правило, при виробленні та реалізації управлінських рішень.

На зрілість зв'язків і відносин організаційно оформлених груп впливають такі показники, як рівень взаємодії суб'єктів управління, єдність і незалежність їх інтересів, соціальна спрямованість діяльності суб'єктів управління.

Вивчення другої особливості управління, а саме характеру впливу механізмів і систем управління на установи та організації, виробничі, політичні і правові процеси різних видів та рівнів, дозволяє з'ясувати, як у процесі реалізації управлінських рішень досягається задана *мета*, настає запланований результат.

Управління являє собою такий процес взаємодії сторін, при якому одна з них чинить вплив на другу, друга ж виявляється здатною сприйняти такий вплив і будувати свою поведінку відповідним чином. Управління може вважатись успішним за умови, що суб'єкт (сторона, яка впливає) сформулював (визначив) мету взаємодії, а об'єкт (сторона, яка підлягає впливу) має засоби й можливості для її реалізації. Управлінська взаємодія може реально функціонувати тільки в тому випадку, якщо об'єкт управління виконує команди суб'єкта управління. Для проходження управлінського процесу необхідною є, з одного боку, наявність у суб'єкта управління потреби й можливості керувати об'єктом, а з іншого, – наявність у об'єкта управління бажання й здатності виконувати ці команди, так щоб у цій взаємодії був обопільний інтерес, відчувалася взаємозалежність.

Сутністю процесу управління є цілеспрямований вплив на колективи людей для досягнення наміченої мети у певному виді діяльності.

Оскільки процес управління є цілеспрямованим, тому першочерговим завданням в управлінському циклі є визначення *мети управління*.

Належний рівень усвідомлення суб'єктом і об'єктом управління принципу обопільної зацікавленості проявляється в їх більш-менш однаковому розумінні мети управління.

Цілепокладання, тобто визначення *мети*, для досягнення якої здійснюється управління, є вихідним пунктом всієї управлінської діяльності і необхідною передумовою ефективності системи управління. Ніщо не може так негативно вплинути на всю діяльність системи, як невірне цілепокладання. І в важких, значних справах, і в малих, детальних, необхідно чітко, конкретно й зрозуміло для об'єкта управління визначити цілі діяльності. Навіть найдосконаліше забезпечення і найкращі умови праці викличуть даремні витрати ресурсів та людських сил, якщо цілі будуть нереальні, незаконні, помилкові.

Мета – це майбутній бажаний стан об'єкта впливу чи кінцевий бажаний результат процесу управління. Інакше кажучи, *метою управління* є заздалегідь визначений, запрограмований стан системи, досягнення якого в процесі управління дозволяє вирішити проблему. Наприклад, посилення службової підготовки, підвищення професійного рівня працівників поліції, покращення матеріально-технічного забезпечення дозволяють вплинути на рівень злочинності в області, місті чи районі.

Уточнюють ту чи іншу мету конкретні *завдання*. Під *завданнями* слід розуміти реальні, конкретні питання, які потрібно вирішувати для досягнення мети.

Наприклад, мета – розкриття злочину. Окремі завдання: перевірка конкретних версій оперативно-розшуковими заходами, забезпечення відшкодування збитків, заподіяних злочином, усунення причин і умов, що сприяли його вчиненню тощо.

На жаль, у літературі, присвяченій вивченню управління в органах поліції, проблема мети розглядається як суто іманентна прерогатива суб'єкта управління. Проблема взаємодії суб'єкта та об'єкта управління при виробленні цілей управління сьогодні набуває особливої актуальності й специфіки. Місцеві органи управління все активніше виступають за рівність сторін – центру і регіонів – при визначенні програм розвитку як економіки, соціальної сфери, культури, так і системи управління державою і регіонами.

Спільна участь керуючої та керованої структур при формуванні завдань управління, прогнозування його результатів – це засіб взаємоузгодження інтересів двох співпрацюючих у процесі управління сторін.

Залежно від масштабності управлінських проблем і рівня підготовки учасників управлінського процесу розробляються глобальні, загальні й часткові, стратегічні, тактичні й оперативні, кінцеві, проміжні й найближчі завдання, які перебувають у певній залежності між собою. Так, часткові цілі можуть бути визначені не раніше, ніж буде встановлено загальні цілі на більш високому рівні управління. Отже, останні є основоположними цілями, тому що на їх базі висуваються більш вузькі, детальні завдання для підпорядкованих систем управління.

Система взаємозв'язку загальних завдань з цілями меншого масштабу виробляється за допомогою методу побудови *«дерева цілей»*. За допомогою цього методу здійснюється розукрупнення цілей, що дозволяє кожну ціль вищого рівня подати у вигляді підцілей нижчого рівня. *«Дерево цілей»* використовується для визначення конкретних завдань для кожного рівня управління і окремих виконавців.

Однак ефективність управління залежить не тільки від більш-менш чіткого співвідношення інтересів суб'єкта і об'єкта управління, деталізації цілей за рівнями і видами. Необхідно також забезпечити реальність впливу суб'єкта на об'єкт; передбачити шляхи

реалізації загальних інтересів через індивідуальні; встановити відповідність між рівнем розвитку суб'єкта і об'єкта управління; ініціювати зацікавленість об'єкта управління в досягненні поставлених перед ним цілей. Так, одна з аксіом теорії управління твердить: якщо ідеєю впровадження інноваційних процесів не перейняті керівник і не менш як 7-9 фахівців, розробляти програму впровадження нових технологій безглуздо.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що *мета управління з точки зору суб'єкта – це найбільш ефективне досягнення результату об'єктом, а з точки зору об'єкта – це є бажаний його стан або бажаний результат його функціонування, отриманий шляхом вирішення поставлених керівництвом (але самотійно засвоєних) завдань*. В цьому плані мета управління з боку суб'єкта і об'єкта управління не завжди співпадає.

Багатовіковий досвід та наукове узагальнення взаємовідносин об'єкта і суб'єкта управління дозволяють виробити і сформулювати *основні правила (принципи) організації дій суб'єкта стосовно об'єкта управління*. Знання принципів управління дозволяє управлінському персоналу формувати необхідні якості, характерні риси стилю діяльності, способи розробки оптимальних рішень, системи інформаційних зв'язків тощо.

В *принципах управління* розкриваються підходи до створення і вибору способів, форм і методів здійснення управлінського впливу, характеру взаємодії в системі управління. Застосування суб'єктом управління принципів, способів, форм і засобів впливу на об'єкт являє собою процес, який ділиться на етапи, періоди, операції, цикли, що в сукупності утворюють *технологію управління*.

Відповідно до визначення мети управління вирішується завдання моделювання досягнення цієї мети, виходячи із можливостей об'єкту управління (планування).

Наступною операцією управлінського циклу є організаційна діяльність людини в процесі управління, яка складається у приведенні параметрів об'єкту управління до параметрів моделі, яка була розроблена на попередньому етапі управлінського циклу.

Суб'єктивність процесу моделювання, імовірнісний характер об'єкту управління створюють об'єктивні передумови неадекватності моделі і фактичного стану об'єкту управління. Це породжує необхідність у наступній операції управлінського циклу – контролі. Сутність контролю полягає у виявленні фактів порушення погодженості і визначенні її розмірів між параметрами моделі і фактичним станом змодельованого об'єкту управління.

Обов'язковою і невід'ємною є операція управлінського циклу – регулювання, при якій виробляється додатковий вплив на об'єкт управління з метою мінімізації розмірів порушення погодженості, які були виявлені під час контролю.

Завершуючими операціями управлінського циклу є облік і аналіз, які складаються у визначенні ступеня досягнення наміченої мети і виявляють сутність відхилень. На базі аналізу або корегується мета, або удосконалюється модель і цикл управління повторюється.

Управління здійснюється на основі системного принципу *зворотного зв'язку*. Успішним воно є лише тоді, коли керуюча система буде одержувати інформацію про ефект, досягнутий дією суб'єкту управління, про досягнення (або недовсягнення) мети, яку він поставив. Невідповідність фактичного стану системи заданому і є тим корегуючим сигналом, який викликає перебудову системи для того, щоб вона функціонувала у завданому режимі.

Зворотні зв'язки є складною системою причинної залежності, яка характеризується тим, що результат попередньої дії впливає на наступну течію процесу. У зворотному зв'язку є така взаємодія, коли причина й наслідок постійно обмінюються місцями. Причина, породжуючи наслідок, сама зазнає зворотного впливу на себе, стає наслідком власного наслідку. Наявність зворотних зв'язків є законом будь-якої самокерованої системи.

Зворотний зв'язок є найважливішим компонентом системи управління органами внутрішніх справ (особливо в сфері охорони правопорядку). Стосовно до управління ОВС, зворотний зв'язок здатний виявлятися як зв'язок поведінки громадянина з деякими умовами у визначеній ситуації. Умови, що формують таку поведінку, можуть виявлятися і корегуватися працівником міліції свідомо саме для того, щоб імовірність такої поведінки або зменшувалася, або збільшувалася в аналогічних ситуаціях надалі.

Крім того, в управлінні ОВС зворотний зв'язок здатний виявлятися і як зв'язок поведінки підлеглого із своїм начальником.

Спрощено, процес управління ОВС можна представити в таким чином: спочатку, на основі систематизованої інформації про керуючі параметри, необхідно отримати знання про те, від яких умов у даній ситуації залежить імовірність прояву конкретної моделі соціально значимої поведінки. На основі систематизації даних про минулий досвід, можна одержувати знання про те, які методи управління можуть застосовуватися. Потім з'ясувати, чи існують засоби цілеспрямованої корекції цих умов. Після чого, спробувати скорегувати умови так, щоб імовірність небажаної поведінки в даній ситуації стала мінімальною, а бажаної – максимальною. Підсумком всього процесу будуть спостереження й облік отриманого результату.

Послідовна реалізація перерахованих складових процесу управління ОВС дозволить:

- конкретизувати уявлення про те, які соціальні замовлення здатні реально виконувати органи внутрішніх справ;
- класифікувати ці замовлення;

- систематизувати засоби (інструментарій і технологію) виконання соціальних замовлень;

- визначити, на основі узагальнення передового досвіду органів внутрішніх справ, моделі діяльності фахівців у конкретних ситуаціях.

Зворотні зв'язки в системі управління ОВС визначаються їх характером: спочатку варто з'ясувати, від яких умов може залежати поведінка громадянина, а потім, виходячи з цього, створювати модель поведінки співробітника міліції. Організоване забезпечення зворотного зв'язку в процесі аналітичної роботи органів внутрішніх справ дозволить:

- чіткіше формувати завдання для кожного фахівця;
- ефективніше використовувати сили і засоби ОВС;
- накопичувати і систематизувати досвід роботи у вирішенні конкретних ситуацій;
- визначити межі можливості кожного співробітника (служби, підрозділу) у вирішенні конкретних ситуацій;
- точніше оцінювати ефективність діяльності ОВС.

Як бачимо, теорія управління розробляє сутнісні характеристики управління, обґрунтовує принципи, способи, форми, стиль, технологію управління, а тим самим утверджує наукові основи управлінської діяльності, вивчає особливості прийняття й реалізації управлінських рішень, визначає зміст управлінських функцій.

В сучасних умовах необхідні нові підходи до управління, на основі яких формувалася б єдність управління і самоуправління, їх демократизм, створювалося б управління без системного бюрократизму та організація економічних механізмів управління.

Оптимізація системи заходів щодо забезпечення належного рівня законності та правопорядку в державі, захисту прав і свобод людини та громадянина є невід'ємною умовою становлення України як дійсно демократичної, соціальної, правової держави. Відповідно до ст. 3 Конституції України саме права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Отже, на державу та її відповідні органи покладається обов'язок визнання прав і свобод людини та громадянина, створення умов для їх практичного дотримання і гарантування захисту, що досягається в результаті реалізації державою правоохоронної функції.

Одним із основних суб'єктів, на які державою покладається обов'язок щодо забезпечення законності та правопорядку, є Національна поліція України як державний сервісний орган влади, який служить державі й суспільству, захищаючи їхні права та законні інтереси. Необхідність створення цього органу у 2015 році була зумовлена глибинними трансформаційними процесами, що відбувалися й продовжують відбуватися в системі публічного управління. Основною метою зазначених процесів є створення таких

управлінських установ та інституцій, які будуть здатними розробляти й ефективно впроваджувати європейські принципи діяльності органів публічної влади, сприятимуть оптимізації національного правотворення і правозастосування в частині забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Саме це і зумовило прийняття фундаментального керівного документа – закону України «Про Національну поліцію», який остаточно врегулював її правовий статус, визначив завдання, функції, структуру, порядок проходження служби в органах поліції, здійснення громадського контролю за її діяльністю та принципи побудови партнерських відносин із громадянським суспільством.

Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку. Серед широкого кола функцій, реалізацією яких уповноважені займатися органи поліції, особливе місце займає адміністративна функція, що здійснюється за допомогою відповідних адміністративно-правових засобів. Саме від того, яким чином побудовано механізм реалізації даної функції, чи відповідає адміністративна діяльність поліції європейським стандартам публічно-сервісної діяльності, залежить стан правопорядку в державі та її окремих регіонах.

Сутність поліцейської діяльності суттєво відрізняється від того змістового наповнення, що було притаманне міліції. Це зумовлено зміною філософії та принципів внутрішньої організації поліції, а також гуманістичною, демократичною та соціальною спрямованістю її завдань, функцій і повноважень. У зв'язку з тим важливого значення набуває вироблення уніфікованих підходів до розкриття змісту поліцейської діяльності органів поліції України, здійснення повноцінного науково-методичного забезпечення діяльності цього правоохоронного органу, підвищення рівня правової підготовки її працівників.

Ознаки Поліцейської діяльності органів поліції України:

1) **здебільшого врегульована нормами адміністративного права.** Предметом регулювання адміністративно-правових норм є суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, уповноважених на здійснення функцій публічного управління. Ці норми права у більшості випадків мають імперативний характер;

2) **державно-владний характер.** Органи Національної поліції реалізують надані їм повноваження від імені держави як її представники. Здійснюючи адміністративну діяльність, поліцейські мають право давати обов'язкові для виконання приписи, вказівки та застосовувати, за необхідності, примусові заходи впливу, що дозволені їм державою;

3) організаційно-розпорядчий характер. Організаційна сутність адміністративної діяльності поліції полягає у спільній цілеспрямованій скоординованій діяльності уповноважених осіб Національної поліції щодо вирішення завдань у сфері забезпечення публічної безпеки й порядку, а також функціонування системи органів поліції України. Розпорядчий характер адміністративної діяльності полягає в тому, що уповноважені особи Національної поліції мають право видавати обов'язкові для виконання підпорядкованими органами і підрозділами, а також фізичними та юридичними особами приписи, вказівки і розпорядження;

4) підзаконний характер. Національна поліція, реалізуючи надані їй повноваження, діє виключно на підставі та в рамках чинних законів і Конституції України. Усі форми та методи адміністративної діяльності органів поліції мають здійснюватися з урахуванням вимог чинного законодавства та відповідати йому;

5) соціальна спрямованість. Поліція, здійснюючи адміністративну діяльність, перш за все надає у визначених законом сферах поліцейські послуги та допомогу особам, які її потребують. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Крім того, планування службової діяльності органів і підрозділів Національної поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

2. Предмет та система курсу «Поліцейська діяльність». Завдання курсу «Поліцейська діяльність», співвідношення та взаємозв'язок курсу з іншими навчальними дисциплінами.

У зв'язку з реформою правоохоронної системи України, трансформацією міліції в поліцію, окресленням нових завдань і принципів діяльності органів поліції, реформуванням кримінальної юстиції, створенням якісно нових антикорупційних структур постає питання понятійнокатегоріального апарату, яким варто користуватись у законодавчих актах, внутрішньовідомчих документах, навчальній та науковій літературі. Обсяг і зміст поняття поліцейської діяльності держави визначається пануючими уявленнями про соціальне призначення держави, її функції, про співвідношення особистих, суспільних і державних інтересів. Таким чином, поліцейська діяльність є багатогранною, а сам термін є досить широким та потребує надання йому статусу адміністративно-правової категорії. Повернення даної категорії у склад понятійного апарату адміністративного права принесе беззаперечну користь як правоохоронній практиці органів виконавчої влади, так і адміністративно-правовій науці. Поняття поліцейської діяльності нерозривно пов'язується з розумінням таких

категорій, як поліція та діяльність. Дефініція поліції представлена численними варіантами в працях науковців починаючи з античної епохи та до наших часів, і нині вона залишається предметом постійного наукового пошуку. Під поліцією, як правило, розуміється система органів з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, але такий підхід є досить однозначним. Слово «поліція» до європейських мов прийшло з грецької та латинської та означало державу, державний устрій, управління державою та поступово змінювало своє значення. Натомість термін «діяльність» є загальновживаним та має фундаментальне значення для широкого кола гуманітарних наук, у тому числі правових, оскільки дозволяє зрозуміти явища суспільного життя через призму їх функцій. Для розуміння сутності поліцейської діяльності вважаємо за необхідне розглянути такі її змістові елементи: мету, засоби, об'єкт і суб'єкт. Елементи структури поліцейської діяльності виступають певною мірою критеріями виділення поліцейської діяльності як окремого виду державноуправлінської діяльності та самостійної правової категорії.

Поліцейська діяльність є одним з основоположних аспектів функціонування публічної влади та виконує превентивну, репресивну та соціальну функції. Таким чином, можна констатувати, що метою поліцейської діяльності є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також створення умов безпеки та благополуччя. Основою такої діяльності є дотримання принципів діяльності поліції (верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність). Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. Засобами та методами поліцейської діяльності є заходи державного примусу. Метод діяльності поліції визначається як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції у процесі охорони суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз. Спеціальні методи поліцейської діяльності превентивного та примусового характеру відрізняють «поліцейські структури» від інших державних правоохоронних органів. Важливим є питання про те, на що або на кого спрямована поліцейська діяльність. До об'єктів поліцейської діяльності відносять поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу, тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок, поліційній охороні підлягає і безпека загалу, і безпека поодиноких осіб, особистість, її права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні та духовні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Суб'єкти поліцейської діяльності – це наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу з

метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку. Суб'єктами поліцейської діяльності є органи, уповноважені діяти від імені держави, завданням яких є служіння суспільству, охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних та примусових поліцейських заходів. Системне уявлення про поліцейську діяльність дозволяє розглядати її як частину правоохоронної діяльності. Ситуація, яка склалася в адміністративному праві щодо сутності поняття поліцейської діяльності, основних ознак та елементів, його співвідношення з правоохоронною діяльністю, створює передумови для наукового пошуку, переосмислення вказаної категорії та приведення її у відповідність до задекларованих законодавчих норм та викликів суспільства. Уведення в правовий обіг вказаної наукової категорії обґрунтовується сучасною правоохоронною діяльністю як України, так і Європейських країн. Враховуючи вищевикладене, пропонуємо поліцейську діяльність розглядати як вид державно-управлінської діяльності у правоохоронній сфері, мета якої полягає у служінні суспільству та яка реалізується спеціальними органами, уповноваженими від імені держави здійснювати охорону прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок, із застосуванням превентивних поліцейських заходів та поліцейських заходів примусу. Поліцейська діяльність держави виявилася необхідною умовою існування в нових реаліях, а разом із нею відроджується сукупність правових норм, що регламентують поліцейську діяльність, – поліцейське право, яке не може бути цілком замінено правом адміністративним. Поліцейське право як узагальнений досвід минулого не вичерпало себе, швидше – оновилося, знайшло свою нішу в адміністративному праві, постійно розвивається та має безумовні перспективи. «Поліцейська діяльність» – це дисципліна, заснована на законодавстві, що регламентує правоохоронну діяльність в цілому та правоохоронну діяльність поліції, її служб і підрозділів зокрема. 10 Предмет курсу ««Поліцейська діяльність»» – управлінські відносини, що складаються у сфері організації та практичного здійснення забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, а також внутрішньо організаційної діяльності поліцейських органів та підрозділів. Це відносини, в яких проявляються нормотворча, правозастосовча та правоохоронна діяльність Національної поліції, характер, форми і методи їх здійснення. Метою дисципліни «Поліцейська діяльність» є формування у здобувачів вищої освіти комплексу теоретичних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання на високому професійному рівні службових обов'язків у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, а також протидії злочинності.

Форми та напрями поліцейської діяльності - це врегульована нормами права державно-владна, підзаконна, організаційно-розпорядча діяльність, спрямована:

а) на надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинам та іншим правопорушенням, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

б) на впорядкування внутрішньосистемних поліцейських відносин і забезпечення чіткої організації та функціонування всієї системи підрозділів і служб Національної поліції України.

«Поліцейська діяльність» — це юридична дисципліна, заснована на законодавстві, що регламентує правоохоронну діяльність в цілому та правоохоронну діяльність поліції, її служб і підрозділів зокрема.

Метою дисципліни «Поліцейська діяльність» є формування у слухачів комплексу теоретичних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання на високому професійному рівні службових обов'язків у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки, а також протидії злочинності.

Система дисципліни «Поліцейська діяльність» визначається її змістом, а в її основу покладено реально існуючу систему суспільних відносин, яка утворюється у сфері поліцейської діяльності. Ці відносини поділяються на дві групи: 1) відносини, що є загальними для всіх видів і напрямів поліцейської діяльності; 2) відносини, що є особливими для окремих її видів і напрямів. Отже, питання, які стосуються поліцейської діяльності в цілому, становлять загальну частину навчальної дисципліни, а питання, що стосуються окремих видів і напрямів поліцейської діяльності — особливу частину цієї дисципліни.

У Загальній частині курсу розкриваються сутність поліцейської діяльності, її види та напрями. В цій частині розглядаються правове положення поліції, організаційна побудова її органів та підрозділів; завдання, основні функції, форми та методи діяльності правоохоронних органів; порядок застосування поліцейських заходів, зміст та особливості адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції; поняття та способи забезпечення законності в поліцейській діяльності; розгляд в органах поліції звернень громадян та організація їх особистого прийому; питання проходження служби в органах Національної поліції України.

Зміст Особливої частини становлять питання, які розглядають або розкривають окремі види і напрями адміністративної діяльності ОВС: служби превентивної діяльності поліції; дільничних офіцерів поліції, чергових частин, здійснення органами поліції дозвільної системи, забезпечення підрозділами поліції безпеки дорожнього руху, протидії домашньому насильству, забезпечення публічної безпеки та порядку в надзвичайних ситуаціях, а також при проведенні масових заходів.

3.Співвідношення та взаємозв'язок курсу з іншими навчальними

дисциплінами.

З дисципліною *«Конституційне право України»*. Норми Конституції України є основою для діяльності будь-якого державного органу, у т.ч. Національної поліції України. Отже, вивчаючи порядок та механізм здійснення поліцейської діяльності поліції, слід враховувати міжпредметні зв'язки з нормами Конституції України, що закріплюють основні права і свободи громадян та визначають діяльність органів держави. Так, відповідно до Основного Закону органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Отже, норми Конституції допомагають, зокрема, розкрити зміст таких принципів поліцейської діяльності поліції як законність, забезпечення прав і свобод громадян та ін.

З дисципліною *«Адміністративне право України»*. Норми адміністративного права є основоположними для організації зовнішньої та внутрішньої діяльності Національної поліції. Зазначені норми права регулюють порядок здійснення управління в державі, структуру та повноваження органів виконавчої влади, до яких належить Національна поліція. В рамках курсу адміністративного права України вивчаються питання адміністративної відповідальності та застосування заходів державного примусу. Зазначені питання є основою для вивчення дій органів поліції в ситуаціях застосування поліцейських заходів та притягнення органами поліції особи до відповідальності. Крім того, знання з форм державного управління, що вивчаються в курсі адміністративного права, стануть в нагоді при вивченні поняття, змісту та видів форм адміністративної діяльності Національної поліції України.

З дисципліною *«Трудове право України»*. Як відомо, трудове право — одна з галузей в системі права України, що регулює трудові та інші тісно з ними пов'язані суспільні відносини, які виникають між роботодавцем та працівником у процесі реалізації останнім його конституційного права на працю. Норми трудового права є основою для вивчення в рамках дисципліни *«Поліцейська діяльність»* правового статусу працівника поліції, порядку добору та проходження служби в органах поліції, порядку застосування до особового складу національної поліції заохочень та дисциплінарних стягнень.

З дисципліною *«Основи управління органами поліції»*. Курс *«Основи управління органами поліції»* передбачає послідовне вивчення загальнотеоретичних понять, сутності, принципів і змісту соціального управління, безпосередньої організації системи управління в Національній поліції, застосовуваних методів управління, утримання і здійснення самого процесу управління, його кадрового і документаційного забезпечення, а також основних

положень наукової організації праці. Зазначені знання можуть бути використані при вивченні питань внутрішньої діяльності органів поліції, порядку організації її роботи, застосування правових форм її адміністративної діяльності (видання актів управління), а також в рамках вивчення управлінської та іншої діяльності окремих її підрозділів (чергових частин, підрозділів патрульної поліції, тощо).

З дисципліною *«Тактико-спеціальна підготовка»*. Зазначена дисципліна присвячена навчанню працівників поліції діям в надзвичайних обставинах (при проведенні спеціальних операцій; припиненні окремих видів злочинів, затриманні озброєних злочинців; блокуванні ділянок місцевості). Основу тактико-спеціальної підготовки складають питання організації дій працівників в складі службових нарядів і груп при виконанні спеціальних операцій, тактичні способи застосування засобів індивідуального захисту, активної оборони, забезпечення проведення спеціальних операцій та ін. Курс *«Поліцейська діяльність»* розглядає правову основу тактики дій служб і підрозділів поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку у повсякденній діяльності та особливості здійснення адміністративної діяльності поліції під час проведення масових заходів і при введенні особливих режимів адміністративної діяльності. Отже, він багато в чому є правовою основою дисципліни *«Тактико-спеціальна підготовка»*.

З дисциплінами *«Спеціальна фізична підготовка»*, *«Вогнева підготовка»*. В рамках дисципліни *«Вогнева підготовка»* відпрацьовуються тактичні прийоми застосування вогнепальної зброї поряд з тренуванням в приготуванні для стрільби з різних положень. Тактика затримання правопорушників вивчається в рамках дисципліни *«Спеціальна фізична підготовка»*. Сюди можна віднести такі питання як прийоми затримання і супроводу правопорушників; удари і захист від ударів; прийоми обеззброєння правопорушників; зовнішній огляд і зв'язування правопорушника; прийоми рукопашного бою із зброєю; дії поліцейського з використанням засобів активної оборони. Натомість, саме курс *«Поліцейська діяльність»* розглядає порядок застосування поліцією фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, перш за все з позиції правомірності, доцільності та ефективності.

4. Сутність та ознаки правоохоронної функції держави.

Основною передумовою становлення України як дійсно правової держави є вироблення та впровадження з урахуванням відповідних європейських стандартів дієвого механізму дотримання принципу верховенства права в діяльності органів державної влади, забезпечення прав і свобод громадян, підтримання належного стану законності та правопорядку. Вирішення цієї проблеми потребує посилення правоохоронної функції

держави, зокрема вдосконалення механізму реалізації правоохоронної функції держави, внаслідок чого можна буде досягти зниження рівня злочинності в суспільстві, підвищити рівень правової культури населення.

В чинному законодавстві України не закріплено визначення поняття «правоохоронна функція держави». У ст. 17 Конституції України виділено таку категорію, як «найважливіші функції держави». До числа зазначених функцій належать захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Правоохоронна функція держави, незважаючи на те, що вона відсутня в наведеному переліку, є однією з найважливіших функцій держави; формою реалізації даної функції є такий специфічний вид діяльності, як правоохоронна діяльність, що здійснюється спеціально уповноваженими на те органами – правоохоронними.

Правоохоронна функція держави – це самостійний комплексний напрямок діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних і недержавних), що уповноважені виключно в рамках закону з використанням відповідних форм та методів вживати юридичних заходів впливу (в тому числі примусових) із метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян зокрема.

Правоохоронна функція держави має два аспекти – внутрішній та зовнішній. Зміст внутрішньої правоохоронної функції держави полягає в охороні конституційного ладу, забезпеченні охорони законності і правопорядку, прав і свобод громадян, власності, природних ресурсів та навколишнього природного середовища, боротьбі зі злочинами та іншими правопорушеннями, їх своєчасній профілактиці. Що стосується зовнішньої правоохоронної функції держави, то вона полягає в участі держави у вигляді її відповідних державних органів у боротьбі з порушеннями міжнародного правопорядку, боротьбі зі злочинами (в першу чергу, транснаціональними), у міжнародному забезпеченні й захисті прав людини та громадянина, участі в діяльності різноманітних міжнародних організацій правоохоронної спрямованості.

Правоохоронні функції держави можна класифікувати за їх значенням на головні та допоміжні. До числа головних правоохоронних функцій держави належать ті функції, що безпосередньо пов'язані з боротьбою зі злочинами та іншими правопорушеннями, їх своєчасною профілактикою. Що стосується допоміжної правоохоронної функції держави, то це вид правоохоронної функції, безумовно, притаманний діяльності всіх правоохоронних органів. Але на відміну від головної правоохоронної функції, яка безпосередньо стосується боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями, допоміжна функція виступає в ролі другорядної. До числа видів допоміжної правоохоронної функції держави належать такі:

контрольна (наглядова), дозвільна, нормотворча, правороз'яснювальна, аналітична, інформаційна, координаційна.

Ознаками правоохоронної функції держави є: а) стабільність (усталеність), що означає постійний характер цієї функції протягом тривалого періоду часу; б) комплексність, що є свідченням наявності абсолютно різнопланових суспільних відносин, стосовно яких має здійснюватися правоохорона; в) цілеспрямованість та узгодженість (організованість); г) здійснення значною кількістю суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадян); г) пріоритет прав людини, який має бути загальним правовим орієнтиром діяльності держави, спрямованої на гарантування й забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, а також вироблення дієвого механізму їх реалізації; д) управлінський характер (правоохоронна функція держави конкретизує мету державного управління у правоохоронній сфері). Саме ці ознаки дозволяють говорити про правоохоронну функцію держави як цілісну категорію.

Основними вимогами, за умов дотримання яких можливо досягти найбільш ефективної реалізації правоохоронної функції держави, є:

наявність збалансованої системи нормативно-правових актів, у яких визначаються основні напрями державної політики у цій сфері, закріплене коло суб'єктів, уповноважених реалізовувати цю політику, та особливості їх взаємодії одного з одним;

наявність дієвого механізму реалізації приписів відповідних нормативно-правових актів;

наявність якісного кадрового забезпечення;

запровадження програми правової освіти населення;

належне фінансування, матеріально-технічне й інформаційне забезпечення, що дозволить своєчасно та якісно відповідати на всі загрози, що перешкоджають належній реалізації правоохоронної функції держави;

впровадження стандартів Європейського Союзу в організацію діяльності відповідних органів державної влади.

В умовах демократизації суспільства та держави, вибору європейського шляху розвитку нашої держави існує нагальна потреба у переосмисленні правоохоронної функції держави, виробленні дієвого механізму її реалізації з урахуванням європейських стандартів у цій сфері. Реалізація державою правоохоронної функції має здійснюватися з урахуванням таких принципів: верховенства права, законності, відкритості та прозорості, заборони зловживання владою, об'єктивності, професіоналізму, етичності, відповідальності, спрощення адміністративних процедур, доступності публічних послуг, електронного урядування та використання електронної пошти. Врахування таких принципів реалізації

правоохоронної функції держави сприятиме підвищенню ефективності діяльності відповідних суб'єктів та виведенню її на якісно новий рівень відповідно до загальновизнаних європейських стандартів.

Механізм реалізації правоохоронної функції держави буде визнано таким, що функціонує на належному рівні, за умови наявності дієвої системи суб'єктів, основні повноваження яких щодо реалізації правоохоронної функції держави мають бути чітко закріплені на рівні відповідних нормативно-правових актів. Запорукою ефективного функціонування системи суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави є поділ єдиного процесу діяльності на окремі пов'язані між собою функціональні операції та їх розподіл між усіма суб'єктами відповідно до компетенції, визначеної в адміністративно-правових актах.

5. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

Суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави є система державних та недержавних органів, інституцій громадянського суспільства й окремих представників громадськості, які в межах своїх повноважень здійснюють цілеспрямовану та узгоджену діяльність з використанням відповідних форм і методів з метою охорони права в цілому, забезпечення охорони законності і правопорядку, прав та свобод громадян зокрема.

Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави поділяються на дві групи – державні та недержавні суб'єкти. Державні суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави за характером компетенції поділяються на: а) загальні суб'єкти – суб'єкти, які визначають державну політику України у правоохоронній сфері; б) спеціальні суб'єкти – суб'єкти, для яких здійснення правоохоронної діяльності є основним призначенням (суб'єкти, наділені спеціальною компетенцією). До числа недержавних суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави належать: органи місцевого самоврядування, інституції громадянського суспільства (громадські організації та політичні партії, громадські консультативні ради, громадські формування правоохоронної спрямованості, волонтерські організації та окремі волонтери тощо) й інші суб'єкти (зокрема адвокатура, нотаріат, громадські експерти, аудитори тощо).

Структурно до системи правоохоронної діяльності входять: 1) діяльність органів із забезпечення правосуддя; 2) діяльність органів прокуратури 3) діяльність з виявлення, запобігання та розслідування злочинів; 4) діяльність із захисту державної безпеки, державного кордону та охорони громадського порядку. В Україні за чинним законодавством

можлива тільки державна правоохоронна діяльність. Основними суб'єктами правоохоронної діяльності є правоохоронні органи, до них належать: органи прокуратури; органи внутрішніх справ; органи служби безпеки; органи охорони державного кордону; органи і установи виконання покарань; митні органи; органи державної податкової служби; органи державної контрольно-ревізійної служби; органи рибної охорони; органи державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Отже, правоохоронний орган - це державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо-визначені функції, статус з охорони права, відновлення порушеного права, організація виконання покарання, захисту державної безпеки, підтримки правопорядку та забезпечення стану законності.

Провідним спеціальним суб'єктом, на який покладено обов'язок реалізації правоохоронної функції держави, є органи Національної поліції України. У зв'язку з розпочатим процесом реформування правоохоронної системи України, зокрема органів поліції, надзвичайно актуальними є питання забезпечення соціально-сервісної орієнтації діяльності поліції, спрямування її на забезпечення повної та безпосередньої реалізації прав і свобод людини та громадянина, розроблення нових форм і методів діяльності органів та підрозділів поліції у сфері реалізації правоохоронної функції держави з урахуванням загальновизнаних міжнародних стандартів.

Відповідно до ст. 121 Конституції України на прокуратуру покладаються такі функції:

1. Підтримання державного обвинувачення в суді. При цьому прокурор не здійснює нагляду за діяльністю суду, а є рівноправним учасником судового процесу, який разом з іншими суб'єктами процесу бере участь у дослідженні доказів. Підтримуючи державне обвинувачення, прокурор обґрунтовує перед судом свою думку про застосування до підсудного кримінального закону та міри покарання. Якщо у ході судового слідства прокурор дійде висновку, що підсудний не винний у вчиненні злочину, він повинен відмовитись від звинувачувальної промови.

2. Представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом. Підставою представництва у суді інтересів громадянина є його неспроможність через фізичний чи матеріальний стан або з інших поважних причин самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а інтересів держави - наявність порушень або загрози порушень економічних, політичних та інших державних інтересів.

3. Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 08.10.2016 оперативно-розшукова діяльність здійснюється органами: Національної поліції - підрозділами кримінальної та спеціальної поліції; Державного бюро розслідувань - внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки; Служби безпеки України - контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів; Служби зовнішньої розвідки України - агентурної розвідки, оперативно-технічними, власної безпеки; Державної прикордонної служби України - розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними;

4. Нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також: при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Отже, прокуратура повинна здійснювати нагляд за дотриманням законів у ізоляторах тимчасового утримання, слідчих ізоляторах, в'язницях, виправно-трудових і виховно-трудових колоніях, психіатричних лікарнях із суворим і посиленням наглядом.

6. Форми реалізації правоохоронної функції держави.

Правоохоронна функція держави реалізується у відповідних формах шляхом використання спеціальних прийомів та методів. Правильний вибір форм реалізації правоохоронної функції держави може створити належні умови для забезпечення правопорядку в державі та її окремих регіонах, охорони та захисту основних прав, свобод та законних інтересів громадян, протидії злочинності у всіх її проявах, підвищити ефективність діяльності відповідних суб'єктів.

Функції держави безпосередньо залежать від самих умов функціонування держави, тих подій, явищ та процесів, що відбуваються як в самому суспільстві, так і поза його межами. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що в залежності від пріоритетів, які мають

місце на сучасному етапі реалізації правоохоронної функції держави, форми такої реалізації також можуть змінюватися, доповнюватися та розвиватися. Безумовно, це залежить від значної кількості факторів, серед яких вирішальним є суспільні процеси та реформи, які відбуваються в державі. Пропонуємо під формами реалізації правоохоронної функції держави розуміти специфічні напрямки діяльності держави, в рамках яких реалізується її правоохоронна функція.

Розрізняють такі форми реалізації функцій держави: правові та організаційні.

Зміст правової форми реалізації правоохоронної функції держави полягає, у першу чергу, у розробці та прийнятті нормативно-правових актів у правоохоронній сфері, закріпленні в них дієвого механізму їх реалізації. Саме в процесі правотворчості, тобто в безпосередньому процесі створення права, знаходить свій зовнішній вираз та втілюється у життя державна політика у правоохоронній сфері. Аналіз нормативно-правових актів, прийнятих у результаті правотворчості, дозволяє дійти висновку, на що конкретно спрямована у даний історичний проміжок часу державна політика у правоохоронній сфері, основні моменти, на які треба звернути увагу для того, щоб ця політика була визнана ефективною. Завдяки ефективній правотворчості можливо своєчасно розробити шляхи подальшого вдосконалення правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави, своєчасно скорегувати, доповнити, конкретизувати існуючі правові норми. **Ефективного здійснення правотворчої форми** реалізації правоохоронної функції держави можливо досягти шляхом безумовного дотримання обов'язкових принципів. До числа основних принципів, яким має відповідати правотворча форма реалізації правоохоронної функції держави, безумовно, слід віднести такі: верховенства права, законності, демократизму, гуманізму, гласності. Проте, хотілося б зазначити, що крім основних принципів, існують і спеціальні принципи. Наявність такої класифікації зумовлена тим, що правотворча діяльність має значну кількість істотних ознак, які відрізняють її від інших видів діяльності. Отже, саме спеціальні принципи найбільш повно визначають форму та зміст правотворчої діяльності. До числа спеціальних принципів, яким має відповідати правотворча форма реалізації правоохоронної функції держави, слід віднести такі: системність, наукова обґрунтованість та плановий характер. Наукова обґрунтованість правотворчої діяльності має визначальне значення для прийняття ефективного правотворчого рішення. Проекти нормативно-правових актів розробляються на основі результатів відповідних наукових досліджень з цієї тематики, з урахуванням точок зору досвідчених з цього питання експертів та фахівців-практиків. Правотворчий процес потребує науково обґрунтованої системи управління, яка б передбачала: планування правотворчого процесу, структурне регулювання правотворчим процесом, здійснення контролю за

результатами правотворчої діяльності. Завдяки здійсненню перспективного та поточного планування правотворчої діяльності визначаються напрями розвитку правового регулювання відносин у правоохоронній сфері, основні етапи та терміни їх виконання. Системність правотворчої діяльності означає єдиний комплексний характер процесу формування законодавства, об'єднаний єдністю цілей законодавця, принципів правового регулювання та єдиним характером об'єкту правового впливу. Нормативно-правові акти, що приймаються у результаті правотворчості, повинні бути несуперечливими один одному, взаємодоповнюючими, носити єдиний комплексний характер, узгоджуватися із загальною системою права. Завдяки дотриманню принципу системності можна досягти формування ієрархічно структурованої системи нормативно-правових актів, що забезпечують належне функціонування правоохоронної сфери.

В рамках правотворчої форми реалізації правоохоронної функції держави особливе місце займає **доктринальна форма**. На нашу думку, саме використання зазначеної форми має сприяти застосуванню усталених та обґрунтованих підходів до формування державної політики у правоохоронній сфері, зокрема системи нормативно-правових актів, норми яких повинні регламентувати усю специфіку реалізації правоохоронної функції держави. Доктринальна форма є відносно новаційною серед усіх форм вираження правової політики. Завдяки використанню зазначеної форми можливо з використанням наукових підходів та концепцій передбачити ключові тенденції формування права, його матерії та своєчасно врахувати їх під час вироблення державної політики у правоохоронній сфері. Зміст доктринальної форми реалізації державної політики у правоохоронній сфері полягає у використанні науково обґрунтованих підходів, ідей та принципів концептуального рівня до формування політики та механізмів її реалізації. Завдяки застосуванню доктринальної форми (юридичних поглядів та концепцій) можливо забезпечити наукове передбачення розвитку різноманітних юридичних ситуацій. Але, необхідно враховувати, що застосування доктринальних підходів повинно відбуватися виключно у разі їх усвідомлення (сприйняття) суспільством та підтримки (формалізації) державою.

Особливе місце між правотворчою та правореалізаційною формами реалізації правоохоронної функції держави займає **установча форма**. Установча діяльність – це форма реалізації правоохоронних функцій, яка спрямована, по-перше, на формування організаційних структур, що здійснюють реалізацію правоохоронних функцій держави, по-друге, це діяльність з формування складу цих структур, тобто призначення посадових і інших осіб цих структур. Основною метою установчої форми реалізації правоохоронної функції держави є створення та забезпечення діяльності дієвої системи державного управління у правоохоронній сфері, формування необхідного інституційного механізму

реалізації правоохоронної функції держави (шляхом створення в разі потреби нових інституцій, відповідальних за реалізацію даної функції, реорганізації та ліквідації існуючих). Завдяки установчій формі реалізації правоохоронної функції держави також відбувається налагодження специфічних взаємовідносин між відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та громадянськістю, тобто встановлення взаємозв'язку між державою та громадянським суспільством. Необхідно звернути увагу, що під час правотворчості не лише визначається зміст правових норм, розробляються та приймаються відповідні нормативно-правові акти, але й визначається механізм їх реалізації, тобто встановлюється процедура правореалізації.

Таким чином, наступна форма реалізації правоохоронної функції держави – це **правореалізація (або реалізація норм права)**. Реалізація норм права – це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності, її можна розглядати як процес і як кінцевий результат. Реалізувати нормативні розпорядження, що містяться в законах та інших нормативно-правових актах, означає втілити в життя – у суспільні відносини, поведінку громадян – волю законодавця й інших суб'єктів правотворчості, спрямовану на встановлення правопорядку. Якщо не буде розроблено відповідного механізму реалізації, приписів, що містяться у нормативно-правових актах, така реалізація буде відбуватися фрагментарно та безсистемно (або не буде відбуватися взагалі), в результаті чого право втратить своє соціальне значення і призначення.

Тепер перейдемо до з'ясування змісту такої **специфічної форми реалізації** правоохоронної функції держави (яка існує в рамках правореалізації) як **правозастосування**, яка має комплексний характер. Необхідність виділення даної форми зумовлена тим, що застосування одних норм права одночасно вимагає дотримання, виконання та використання інших. Зміст правозастосування, як форми реалізації правоохоронної функції держави, полягає у застосуванні основних норм права під час ухвалення рішень у конкретних справах. У даному випадку мова йде про підведення конкретного життєвого випадку під загальну правову норму, а також ухвалення на цій ґрунті акту застосування норм права. Правозастосування, як форма реалізації правової політики, виявляється як особова, причому в двох аспектах. По-перше, йдеться про суб'єкта, особу, яка володіє за чинним законодавством можливістю правозастосування. По-друге, кожен акт застосування права стосується прямо або опосередковано особи, її прав і обов'язків, правового статусу, а часом – і долі. Тобто, у даному випадку можна вести мову про те, що правозастосовна форма реалізації правоохоронної функції держави має особистісний характер. Правотворчість та правозастосування мають між собою багато спільного, але, в той же час різняться між собою за змістом. Так, наприклад, у ході правотворчості розробляються та приймаються нормативно-

правові акти, а у ході правозастосування відповідні органи повинні забезпечити приведення у життя приписів зазначених документів. Основним призначенням правотворчості є вироблення нормативно-правових актів, норми яких можуть застосовуватися у різних ситуаціях; під час правозастосування забезпечується абсолютне врахування усіх обставин конкретної справи. Відмінність, яка відрізняє такі форми реалізації правоохоронної функції держави, як правотворчість та правозастосування, крім змістовного наповнення, також полягає в суб'єктах, які безпосередньо беруть участь в цих формах. Якщо у ході правотворчості беруть участь відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість, то у ході правозастосування громадяни не є суб'єктами застосування норм права. У разі, якщо державний орган передає частину своїх повноважень окремим фізичним особам, то в процесі реалізації норм права вони виступають не як фізичні особи, а як представники цього державного органу. В рамках правореалізаційної форми реалізації правоохоронної функції держави важливого значення набуває здійснення правової інтерпретації положень нормативно-правових актів, які були вироблені у ході правотворчості.

Правоінтерпретаційна форма правової політики виявляється в науковому тлумаченні правових норм (інтерпретаційних актах). Особливого значення ця форма набула зі створенням Конституційного Суду України та інших спеціалізованих судів України, адже цей новий напрям правової політики сьогодні безпосередньо формує прецедентне право. У повсякденному житті правоінтерпретаційна діяльність здійснюється всіма суб'єктами права: від органів державної влади до юридичних та фізичних осіб. Значення спеціальної діяльності вона набуває лише тоді, коли інтерпретатором виступає спеціально уповноважений на те орган і коли результати його діяльності розраховані на усунення недоліків юридичної практики. Інтерпретаційна діяльність розглядається в цьому значенні як офіційна, державно-владна діяльність, результати і акти якої мають обов'язкове юридичне значення для адресатів. Офіційна правоінтерпретаційна діяльність є елементом механізму державно-юридичного регулювання і наступним після законотворчості етапом здійснення правової політики, об'єктом якого є текст права. Необхідність виникнення даної форми реалізації правоохоронної функції держави зумовлена специфічним характером мови права, специфікою різноманітних засобів юридичної техніки, у результаті чого достатньо важко чітко усвідомити зміст правових норм. Правоінтерпретаційна діяльність також сприяє виявленню прогалин і недосконалості чинного законодавства, актів застосування і реалізації права, допомагає їх долати. Значення даної форми також зумовлено необхідністю трактування не лише окремих правових норм ізольовано одна від одної, а й у їх сукупності, безпосередньому зв'язку одна з одною. Під час правореалізаційної форми реалізації

правоохоронної функції держави значна увага має приділятися належному здійсненню правовиховної (освітньої) діяльності, спрямованої на підготовку працівників органів державної влади та місцевого самоврядування нової формації, готових творчо діяти в сучасній політико-правовій ситуації, формування правової свідомості та правової культури населення, формування позитивного іміджу правоохоронних органів.